

Robert Stefanicki¹

Uniwersytet Wrocławski

ORCID ID: 0000-0002-6087-4231

OBOWIĄZEK LOJALNOŚCI CZŁONKÓW ORGANÓW SPÓŁKI KAPITAŁOWEJ

ABSTRACT

Duty of loyalty of members of corporate bodies in a capital company

The law, for its proper exercise of regulatory functions, should be a source of values recognized in society. Its strength does not lie in the casuistry of formal orders and restrictions, but in the interpretation of its rules by axiology, in which the demand for a fair conclusion and performance of agreements, e.g. in corporations, is the most vital factor. The following considerations constitute an extension of the thesis that maintaining loyalty in capital companies applies to members of all its bodies. This obligation is identified with the integrity of their relations with the company, even if it is not stated *expressis verbis* in the Polish Commercial Companies Code in the form of a general clause, and pervades the entire regulation as one of the fundamental concepts determining the content of the law in the process of its application.

---

¹ Profesor zwyczajny w Instytucie Prawa Cywilnego, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Keywords: loyalty, good faith, general clause, company interest, shareholders of capital companies

Słowa kluczowe: lojalność, dobra wiara, klauzula generalna, interes spółki, wspólnicy (akcjonariusze) spółek kapitałowych

Wprowadzenie

Standard postępowania członków organów spółek kapitałowych wyznaczony jest nie tylko ramami prawa pozytywnego rozumianego ściśle, lecz także odnoszony jest do więzi organizacyjnych, współgrających z aksjologią prawa, w których centralną pozycję zajmuje interes spółki rozumiany jako interes prawny, istniejący obiektywnie, zasługujący na ochronę prawną, a więc wiązany z potrzebą jego skutecznego zabezpieczenia. Rodzić się musi pytanie, czy od działania w interesie spółki mogą być zwolnieni członkowie organu właścicielskiego. Zasadniczo nie występują w doktrynie spory co do tego, że obowiązek lojalności wobec spółki dotyczy członków jej zarządu, zaś kontrowersje dotyczą związania powyższym wymogiem wspólników (akcjonariuszy) spółek kapitałowych. Zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny wątpliwości co do obowiązywania powyższego wymogu wobec wspólników spółki kapitałowej znajdują swoje źródło m.in. w braku normatywnego związania tą zasadą udziałowców w przepisach k.s.h. Taką powinność zakresowo ograniczoną do spółek osobowych statuuje art. 56 k.s.h. Zgodnie z jego § 1 wspólnik obowiązany jest powstrzymać się od wszelkiej działalności sprzecznej z interesami spółki. Konsekwencją przyjętej regulacji pozostaje obowiązek jego działania w interesie spółki². Trudno byłoby nie dostrzec tego, że normodawca w żadnym z powyższych przepisów nie posłużył się pojęciem lojalności. Tradycyjnie, głównie w kulturze common law, obowiązek lojalności łączony był z powinnościami ciężącymi na członkach organu zarządzającego spółką, ale i tam następowało

2 A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, Warszawa, LEX 2019, komentarz do art. 37 k.s.h., pkt 2 i powołane przez autora piśmiennictwo.

stopniowe poszerzanie pola zastosowania tej formuły na wspólników (akcjonariuszy) spółek kapitałowych.

Zasada lojalnego działania bądź powstrzymywania się od aktywności szkodzącej interesom spółki członków jej organów jest obecna w systemach innych państw, bez względu na sposób językowej identyfikacji tego obowiązku³. W krajach systemu common law funkcjonuje zwrot duty of loyalty⁴, w Niemczech treupflicht⁵, a we Francji devoir de loyauté⁶. Mamy tu do czynienia z odkrywaniem wartości, z aksjologią

3 Zgodnie ze słownikowym rozumieniem wskazanego pojęcia obejmować jego zakresem należy solidność, prawdziwość, uczciwość, *Wielki słownik języka polskiego*, P. Żmigrodzki (red.), Narodowy program rozwoju humanistyki 2013–2018.

4 W orzecznictwie w Stanach Zjednoczonych uzupełnia się tę formułę o zwrot duty of fair dealing. Spełnienie wymogu lojalności oznacza działanie w dobrej wierze i w najlepszym interesie korporacji, *Corporate Director's Guidebook*, American Bar Association. Committee on Corporate Laws 2007, s. 21, J. Cibinic, R.C. Nash, J.F. Nagle, *Administration of Government Contracts*, Washington 2003, s. 296–297. Omawiany obowiązek wymaga, aby zarządcy działali nie tylko w dobrej wierze, ale swoją aktywność ukierunkowywali na działania w najlepszym interesie korporacji i jej akcjonariuszy. Tym samym własny interes funkcjonariusza nie może mieć pierwszeństwa przed interesem wspólnym, leżącym u podstaw zawartego konsensusu. Podczas gdy niektóre sądy Stanów Zjednoczonych charakteryzują dobrą wiarę jako odrębny obowiązek, sądy w Delaware na ogół traktują ją jako podporządkowaną obowiązкови lojalności, wyrok Court of Chancery of Delaware z 22 listopada 2000 r., *Nagy v. Bistricher*, 770 A.2d 43, 2000.

5 W. Werner, *Zur Treuepflicht des Kleinaktionärs*, [w:] *Festschrift für J. Semler zum 70. Geburtstag am 28. April 1993*; M. Bierich, P. Hommelhoff, B. Kropff (red.), Berlin, New York 1993, s. 423 i n.; J. Lieder, *Die Treuepflicht der Vorstandsmitglieder*, „TFM” 2016/1, s. 42. Ten ostatni autor zauważa, że w prawie niemieckim zasada ta nie została skodyfikowana, jednak koncepcja prawna lojalności menedżerów w prawie spółek może wynikać z bardzo różnych zasad. Dużą rolę w kształtowaniu standardów uczciwości w korporacji odgrywa tutaj orzecznictwo. Z tej przyczyny zestawianie standardów w tym zakresie różnych państw może być obarczane błędem.

6 Akcent położony jest na dochowywanie lojalności przez zarządców wobec udziałowców, w interesie spółki. Powinni oni działać uczciwie, ze względu na ich szczególną pozycję i powierzone im funkcje. U źródeł tego obowiązku leży szczególnie więź zaufania między udziałowcami a zarządzającym, wynikająca już z samej umowy spółki, szerzej w tej materii K. Grévain-Lemercier, *Le devoir de loyauté en droit des sociétés*, Marseille 2013; P. Brunswick, *Le devoir de loyauté, une norme générale de comportement oubliée puis retrouvée? Le devoir de loyauté, une norme générale de comportement oubliée puis retrouvée?*, „Cahiers de droit de l'entreprise” 2016, nr 1, s. 17 i n. oraz na tle orzecznictwa rozważania V.D. Mazeaud, *Le silence de l'acquéreur sur la valeur*

prawa, bez której nie można byłoby zbudować instrumentarium prawa pozytywnego. Normy danego systemu prawnego znajdują uzasadnienie aksjologiczne w odpowiednio uporządkowanym systemie wartości⁷. Jeżeli ustawodawca zajmuje wyraźne stanowisko w sferze przyjętej przez niego takich konceptualizacji, to do zadań interpretatora należy jedynie odpowiednio ich odkodowanie⁸. Aby zabezpieczyć aksjologiczne wartości w funkcjonowaniu takiego zrzeczenia osób, jakie stanowi spółka – zwłaszcza cechująca się szczególną złożonością i w zasadzie brakiem regulacji konstrukcja grupy spółek⁹ – zasadę lojalnego współdziałania dookreślają statuty spółki i różne akty prawa miękkiego¹⁰. Nie stanowi to dostatecznego zabezpieczenia ochrony interesu współnika mniejszościowego (spółki zależnej)¹¹.

---

du bien vendu, „Revue des contrats” 2010, nr 3, s. 811. Należy przyjąć, że termin lojalny w odniesieniu do zarządców należy rozumieć jako stosunek uczciwy, rzetelny, sumienny, nienaruszający zaufania, jakim go obdarzono.

- 7 Z. Ziemiński, *Wartości konstytucyjne: zarys problematyki*, Warszawa 1993, s. 7.
- 8 S. Kaźmierczyk, *Z teoretycznoprawnej problematyki wykładni prawa*, [w:] *Lokalny a uniwersalny charakter interpretacji prawniczej*, P. Kaczmarek (red.), Wrocław 2009, s. 20.
- 9 Trafne jest stanowisko A. Kidyby (*Kodeks spółek handlowych po piętnastu latach. Kilka refleksji*, [w:] *Kodeks spółek handlowych po piętnastu latach obowiązywania*, J. Frąckowiak (red.), Warszawa 2018, s. 236) wskazujące, że niepełna, rozproszona i sektorowa regulacja prawa grup spółek wymaga powrotu do prac nad kompleksowym ich unormowaniem. Też na ten temat R. Stefanicki, *Prawo grup spółek: wybrane zagadnienia*, [w:] *Kodeks spółek handlowych po dziesięciu latach*, Wrocław 2013, s. 676 i n.
- 10 Zob. *Dobre praktyki w spółkach publicznych 2005* (https://www.gpw.pl/pub/GPW/files/PDF/dobre_praktyki/dp2005.pdf, por. <https://ecgi.global/content/codes>). Do kategorii tzw. prawa miękkiego zalicza się też wytyczne wydawane przez organ nadzoru zewnętrznego. Z reguły mechanizmy nadzoru korporacyjnego statuuja zespół ograniczeń o charakterze negatywnym, natomiast nie uwzględnia się w nich w dostatecznym zakresie komponentów o pozytywnym charakterze, a więc stymulujących zarządcę, dotyczące rezultatów działalności, oparte na efektach (outcome based). Szerzej L. Kozioł, *Kontrakty menedżerskie we współczesnych nurtach nadzoru korporacyjnego*, „Kwartalnik Zarządzanie i Finanse” 2013, nr 6, s. 250, P. Brunswick, *Position de la doctrine et présence dans la. « Soft Law », „Cahiers de droit de l’entreprise”* 2016, nr 1, s. 32 i n.
- 11 Na znaczenie wymogu lojalności w grupach spółek zwraca uwagę wielu autorów, zob. przykładowo S. Soltysiński, *Zgrupowanie spółek. Zarys problematyki prawnej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1993, nr 3, s. 232 i n.

Uniwersalny czy wycinkowy charakter obowiązku lojalności

Fakt, że w regulacji k.s.h., dotyczącej spółek kapitałowych, nie został wprost ujęty obowiązek lojalności wspólników wobec spółki, nie oznacza wyłączenia ich z wymogów uczciwego działania w korporacji. Sprzeniewierzałoby się to naturze handlowej spółki jako zrzeszenia osób, które zobowiązały się, w drodze zawartej umowy, dążyć do realizacji określonego celu¹². Obowiązek lojalności wspólników wobec spółki wprowadzany jest z art. 3 k.s.h. Zgodnie z jego brzmieniem przez umowę spółki handlowej zobowiązują się oni dążyć do osiągnięcia wspólnego celu przez wniesienie wkładów oraz – jeśli umowa albo statut tak stanowi – przez współdziałanie w inny określony sposób¹³. Wykładnia cytowanego przepisu nie może prowadzić do konstatacji, jakoby obowiązek ich współpracy ograniczony został do wniesienia wkładów i osiągnięcia konsensusu co do celów korporacji i ogólnej strategii. Współdziałanie na rzecz wspólnego celu spółki uznaje się za element konstytutywny konstrukcji, jaką stanowi spółka kapitałowa¹⁴. W wielu orzeczeniach

12 Interes spółki został zdefiniowany w orzecznictwie sądowym jako wypadkowa interesów wszystkich jej wspólników, zob. wyrok z 5 listopada 2009 r., I CSK 158/09, OSNC 2010, nr 4, poz. 63. *Dobre praktyki...* wyrażają zasadę, że jego realizacja rozumiana jest jako powiększanie wartości powierzonego jej przez akcjonariuszy majątku, z uwzględnieniem praw i interesów innych niż akcjonariusze podmiotów, zaangażowanych w funkcjonowanie spółki, w szczególności wierzycieli spółki oraz jej pracowników. Przykładowo w komentarzu (PKO Banku Polskiego do dokumentu *Dobre praktyki w spółkach publicznych 2005*, s. 1) wskazuje się, że „Zarząd Banku dokłada i dokładać będzie należytej staranności, aby Bank prowadził efektywną działalność ekonomiczną z uwzględnieniem interesów wszystkich grup akcjonariuszy oraz innych podmiotów związanych z funkcjonowaniem Banku”.

13 Ten obowiązek współdziałania wyprowadza się z istoty i charakteru prawnego członkostwa w korporacji – z umownej konstrukcji spółki. Szerzej K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Korporacja. Elementy konstrukcji prawnej*, Warszawa 2019, rozdział II § 1 pkt 3.

14 Tak m.in. A. Opalski, *Obowiązek lojalności w spółkach kapitałowych*, „KPP” 2008, z. 2, s. 468 i n. Traktowanie spółki jako szczególnej struktury organizacyjnoprawnej prowadzenia działalności gospodarczej lub innej dozwolonej przez prawo oznacza, że stanowi ona wspólnotę celów. Konsekwencją tego jest ocena zachowań wspólników przez pryzmat ich zgodności z interesem spółki, co prowadzi do obowiązku ich lojalności, D. Wajda, *Obowiązek lojalności w spółkach handlowych*, Warszawa 2009, s. 20. Zob. także uwagi M. Modrzejewskiej, *Prawo do dywidendy a uchwała walnego*

sądowych wskazuje się na uniwersalny, a więc szeroko zakreślony, gdy chodzi o jego adresatów, charakter obowiązku lojalności.

Z kolei w uzasadnieniu wyroku z 16 października 2008 r.¹⁵ SN podniósł, że wymóg lojalności można wyprowadzić nie tylko z ogólnych reguł uczciwości obowiązujących w stosunkach handlowych, ale także z normatywnych ram wyznaczonych dla członków poszczególnych organów spółki przez oceny samego aktu zawiązania spółki, wykonywania zawartej umowy spółki akcyjnej. Realizowanie celów przez spółkę handlową, określenie ogólnej strategii działania wymaga niezbędnego współdziałania korporacyjnego jej akcjonariuszy. Za naruszające wymóg lojalności należy uznać postępowanie akcjonariuszy spółki akcyjnej, którzy doprowadzają do podjęcia przez walne zgromadzenie uchwał znacznie modyfikujących postanowienia statutu spółki bez umożliwienia wzięcia udziału w ich podejmowaniu niektórych akcjonariuszy spółki. Dotyczy to sytuacji, gdy przyczyna braku udziału w powyższym zgromadzeniu nie leżała po stronie nieobecnych akcjonariuszy. Kwestionowane uchwały jako niezgodne z interesem spółki zostały ocenione w kategoriach naruszenia reguł uczciwości w spółce, do których zastosowanie może mieć klauzula dobrych obyczajów w rozumieniu art. 422 § 1 k.s.h. Stanowi ona jedną z przesłanek podważenia uchwały.

Potwierdzeniem powyższego podejścia jest stanowisko przedstawione przez SN w uzasadnieniu wyroku z 18 kwietnia 2018 r.¹⁶ Stwierdził w nim m.in., że „uniwersalny charakter obowiązku lojalności, rozumianej jako powinność postępowania uczciwego, zgodnego z dobrymi obyczajami i zasadą dobrej wiary, jest powiązany ze stosunkiem członkostwa we wszystkich spółkach handlowych, nie tylko osobowych, ale także kapitałowych”¹⁷. Stanowisko powyższe znajduje umocowanie w literaturze

---

zgromadzenia wyłączająca zysk od podziału – uwagi na tle przykładów orzeczniczych, [w:] *Kodeks spółek handlowych po piętnastu latach obowiązywania*, J. Frąckowiak (red.), Warszawa 2018, s. 598 i n.

15 III CSK 100/08, <https://www.saos.org.pl/judgments/88927>.

16 IV CSK 352/17, OSNC 2019, nr 3, poz. 33.

17 Należy zauważyć, że również doktryna identyfikuje lojalność z wymogami uczciwości korporacyjnej identyfikowanej czasem zgodnie z tradycją jako uczciwość kupiecka. K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Zasada uczciwości kupieckiej jako zasada prawa handlowego*, „Studia Iuridica Lublinsensia” 2016, nr 1, s. 173.

przedmiotu¹⁸, gdzie wskazuje się, że nakaz lojalnego postępowania, stanowiący emanację reguł uczciwości i dobrych obyczajów, ma charakter uniwersalny w tym rozumieniu, że dotyczy on nie tylko członków zarządu i rad nadzorczych, ale także wspólników (akcjonariuszy)¹⁹. W wyroku tym trafnie podniesiono, że intensywność omawianego tu obowiązku, rozumianego jako aktywność udziałowców, może wykazywać znaczne różnice w poszczególnych spółkach. Zależy ona od kompozycji wielu czynników, w tym typu spółki, treści umowy i całokształtu okoliczności faktycznych, które należy brać tutaj pod uwagę²⁰. Nie mniej istotne jest także to, że w k.s.h. zawartych jest wiele konstrukcji służących zabezpieczeniu uczciwego obrotu.

Analizując sporny w badanej sprawie sposób wprowadzenia zakazu działalności konkurencyjnej, SN wskazał, że zakres dochowywania obowiązku lojalności wspólnika zależy od wielu czynników²¹ i nie można kwalifikować każdej działalności konkurencyjnej jako naruszającej

-
- 18 K. Oplustil, *Instrumenty nadzoru korporacyjnego (corporate governance) w spółce akcyjnej*, Warszawa 2010, s. 514. Podobnie P. Wiórek, *Obowiązek lojalności wspólników spółek kapitałowych*, [w:] *Prawo handlowe po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, W. Katner, U. Promińska (red.), Warszawa 2010, s. 330 i n.
- 19 A. Opalski, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 17B, *Prawo spółek kapitałowych*, S. Sołtysiński (red.), Warszawa 2010, s. 383, A. Opalski, *Obowiązek lojalności...*, s. 471 i n. Przeważnie doktryna wskazująca na obowiązek lojalności wspólników wiąże go z uczciwością ich działań, ukierunkowanych na realizację celów spółki. Za umiejscowieniem wymogu lojalności wspólników w stosunku korporacyjnym spółki opowiada się część autorów, szerzej P. Wiórek, *Obowiązek lojalności...*, s. 330 i n. Por. A. Szumański, *Spór wokół istnienia prawnego obowiązku lojalności wspólnika względem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością*, [w:] *Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana prof. A. Calusowi*, A. Janik (red.), Warszawa 2009, s. 524 i n.
- 20 Trafnie podnosi M. Romanowski (*Natura spółki jako determinanta jej ustroju i funkcji jej władz – kilka refleksji*, [w:] *Efektywność zarządzania i nadzoru w spółce handlowej w poszukiwaniu optymalnego modelu ustroju spółki*, K. Bilewska (red.), Warszawa 2018, s. 81), że poszukiwanie natury spółki kapitałowej jako wyznaczników jej ustroju i funkcji poszczególnych jej organów wymaga bardziej złożonych zabiegów niż przyporządkowanie konkretnej spółki do określonego typu. Zakres współdziałania inaczej będzie się układać w spółce otwartej i zamkniętej.
- 21 Za szerokim rozumieniem zakazu konkurencji opowiada się m.in. M. Trzebiatowski, *Zakaz konkurencji w spółce i spółdzielni – działalność faktycznie wykonywana czy choćby potencjalna możliwość konkurowania?*, [w:] *Ius est ars boni et aequi*, *Księga pamiątkowa dedykowana J. Frąckowiakowi*, Wrocław 2018, s. 1220 i n.

powyższą powinność wobec spółki, gdyż sam ustawodawca dopuszcza sposobność zastrzeżenia umową pewnych uchyleń od zakazu. Nie wyklucza się też możliwości rozszerzenia zakazu na wszystkich wspólników przez wprowadzenie do umowy spółki wyraźnego obowiązku powstrzymania się ich od działań konkurencyjnych, jeżeli taka jest ich wola, i znajduje ona umocowanie w prawidłowo podjętej uchwale gremium właścicielskiego. W świetle powyższego uchwała zmieniająca umowę spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez wprowadzenie do jej treści zakazu prowadzenia działalności konkurencyjnej jako zwiększająca obowiązki świadczenia wymaga zgody wszystkich wspólników, których dotyczy.

Należy zauważyć, że SN w powołanym tu wyroku wprowadzenie zakazu działalności konkurencyjnej w trybie zmiany umowy utożsamiał ze zwiększeniem obowiązków, które mają ciążyć na wspólnikach. Zachowanie się dłużnika, zgodnie z treścią zobowiązania (świadczenie), może przybierać postać zachowania czynnego w postaci określonego działania albo zaniechania. Drugie z wymienionych polega na powstrzymywaniu się od podejmowania czynności szkodzących spółce, uosobionych w omawianym wypadku z działaniami na rzecz konkurencji. Na uwagę zasługuje różnica stanowisk sądu apelacyjnego i SN w kwestii dookreślenia wymogu lojalności wspólników wobec spółki. W ocenie pierwszego z wymienionych zakaz działalności konkurencyjnej mieści się w obowiązku lojalności wspólnika wobec spółki, a sama okoliczność prowadzenia przez niego takiej działalności stanowi „rażącą nielojalność” wobec spółki i pozostałych wspólników. Zdaniem SN stanowisko sądu drugiej instancji uznać należy za zbyt daleko idące. Treść obowiązku lojalności wspólnika wobec spółki zależy od szeregu determinantów, w tym od układu wewnętrznych relacji w danej korporacji, rodzaju i intensywności powiązań między wspólnikami oraz charakteru ich związku ze spółką, na co niewątpliwym wpływ ma obrany model ładu korporacyjnego. Mogą zatem występować różnice w stopniu natężenia obowiązku lojalności (aktywności) wspólnika, w zależności od wymaganego stopnia zaangażowania akcjonariuszy w działalność spółki²².

22 Ł. Gasiński, *Granice swobody kształtowania treści statutu spółki akcyjnej*, Warszawa 2014, s. 55. Sąd Najwyższy m.in. podnosił w swoim orzecznictwie, że uchwały walnego

Czy mamy do czynienia z klauzulą generalną obowiązku lojalności?

Zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny obowiązek dochowania lojalności w relacjach korporacyjnych stanowi „niemal modelowy przykład klauzuli generalnej”²³. Wbrew tym poglądom przyjąć należy, że niekwestionowany co do zasady wymóg lojalności członków organów spółki kapitałowej nie stanowi klasycznej klauzuli generalnej, ponieważ tego rodzaju abstrakcyjnego odesłania nie zawierają przepisy k.s.h. regulujące spółki kapitałowe. Klauzule generalne stanowią przykład techniki prawodawczej, za pomocą której ustawodawca otwiera system prawa na kryteria pozaprawne, w tym zwłaszcza komponenty aksjologiczne²⁴. Status generalnego odesłania zawartego w przepisach prawa prywatnego mają klauzule słusznościowe, takie jak dobra wiara, zasady współżycia społecznego czy dobre obyczaje²⁵. W treści tych ustawowych zwrotów, wymagających wypełnienia ich treścią w praktyce stosowania prawa, doktryna i judykatura wpisują wymogi uczciwości i tym samym dookreślają wzorce pożądanej lojalności w relacjach wewnątrz korporacyjnych²⁶. Z drugiej strony trzeba mieć na względzie okoliczność, że zakres czynienia użytku ze wskazanych klauzul, w tym z powoływania się na dobre obyczaje, jest w przepisach k.s.h. wyraźnie ograniczony do

---

zgromadzenia akcjonariuszy, podjęte z naruszeniem wymogu lojalności wobec akcjonariusza spółki, mającego znaczny pakiet akcji, mogą być sprzeczne z dobrymi obyczajami i z interesem spółki, Zob. D. Wajda, *Obowiązek lojalności akcjonariuszy przy podejmowaniu uchwał*, „Prawo Spółek” 2009, nr 9, s. 50 i n. Por. w tym zakresie stanowisko A. Szumańskiego, *Spór...*, s. 524 i n.

- 23 P. Błaszczuk, *Obowiązek lojalności wspólników i akcjonariuszy w grupach spółek*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2013, nr 8, s. 19. Podobnie D. Opalska, *Obowiązek lojalności w spółkach kapitałowych*, Warszawa 2014, s. 5; I. Gębusia, *Interes spółki w prawie polskim i europejskim*, Warszawa 2017, s. 99.
- 24 L. Leszczyński, *Tworzenie generalnych klauzul odsyłających*, Lublin 2000, s. 23.
- 25 R. Stefanicki, *Dobre obyczaje kryterium staranności przedsiębiorcy w świetle ustawy z 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym*, [w:] *Prawo handlowe po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, W. Katner, U. Promińska (red.), Warszawa 2010, s. 505 i n.
- 26 K. Szmid, *Natura spółki akcyjnej jako delimitacja zasady swobody umów w prawie polskim i amerykańskim*, Warszawa 2015, s. 299; P. Wąż, *Szkoda wyrządzona spółce zależnej przez spółkę dominującą*, „PS” 2008, nr 1, s. 13; D. Wajda, *Zakres swobody...*, s. 1250.

przypadków uchylenia uchwał zgromadzenia wspólników, jeżeli jednocześnie godzą w interes spółki.

Podnoszone są argumenty w piśmiennictwie na rzecz wprowadzenia do przepisów k.s.h. klauzuli generalnej, która odnosiłaby się do nakazu lojalności wobec spółki kapitałowej członków jej organów. Ujednoliciłoby to regulację przez odniesienie powyższego wymogu do wszystkich spółek regulowanych w k.s.h. Kwestią otwartą pozostaje ocena zasadności wnioskowania zmian w prawie o wprowadzenie ogólnego obowiązku lojalności w postaci słusznościowej ze swej natury klauzuli generalnej, bowiem co do lojalności członków zarządu brakuje sporów jurydycznych i doktrynalnych. Przedmiotem wzmiankowanych już kontrowersji pozostaje objęcie nią wspólników spółek kapitałowych, zwłaszcza akcjonariuszy spółki akcyjnej, które w modelowym ujęciu obejmują pasywnego inwestora.

W przypadku opowiedzenia się ustawodawcy za wprowadzeniem powyższej zmiany istotne znaczenie należałoby przypisać odpowiedniemu do założonej skali oddziaływania umieszczeniu jej w strukturze kodeksu. Jej usytuowanie w części ogólnej prawa handlowego lub w formie uzupełnienia treści przepisów statuujących zasady odpowiedzialności odszkodowawczej członków zarządu przesądziłoby o szerszym lub węższym zakresie możliwości do niej sięgania w procesie stosowania prawa²⁷. W literaturze przedmiotu²⁸ trafnie wskazuje się na konieczność wprowadzenia ustawowego umocowania wymogu lojalności w grupach spółek²⁹. Uzasadniane jest to m.in. szczątkowym charakterem regulacji zgrupowania, a także występującymi w praktyce zjawiskami nadużywania pozycji przez wspólnika dominującego³⁰. Dostrzeganej zmianie

27 Przedmiotowa klauzula mogłaby być zatem usytuowana obok stawianego członkom zarządu wymogu dochowania należytej staranności (art. 293 § 2 i art. 483 § 2 k.s.h.). Na marginesie warto podkreślić, że obok ww. przepisów k.s.h. na uwagę zasługuje odpowiedzialność odszkodowawcza m.in. na podstawie art. 471, 415 Kodeksu cywilnego, art. 114 i n. Kodeksu pracy oraz 296 i 296a Kodeksu karnego.

28 P. Błaszczyk, *op. cit.*, s. 23.

29 Trafnie przyjmuje P. Błaszczyk (*ibidem*), że *de lege lata* skuteczność wymogu lojalności w grupach spółek jest istotnie ograniczona brakiem rzeczywistej sankcji na wypadek jego naruszenia. Stąd rację należy przypisać poglądom na rzecz wprowadzenia obowiązku lojalności w podmiotach zbiorowych.

30 Zdaniem A. Opalskiego (*Optymalny model ładu korporacyjnego – między rynkiem a regulacją*, [w:] *Efektywność zarządzania i nadzoru w spółce handlowej w poszukiwaniu*

towarzyszyć powinno wprowadzenie instrumentów służących sankcjonowaniu naruszenia lojalności wobec spółki. Głównie obronny *de lege lata* charakter mechanizmów ochronnych spółki „silnie obniża jej potencjał jako efektywnego instrumentu ochrony spółki”³¹. Punktem wyjścia wprowadzanych zmian powinno być dookreślenie interesu grupy spółek³².

Moderowanie obowiązku lojalności

Wymogi odnoszące się do dochowywania lojalności wobec spółki członków jej organów można również postrzegać przez funkcje odkodowania za pomocą aksjologicznej wykładni wiążących przepisów k.s.h. Konkretyzacja zachowywania standardów lojalności przez członków zarządu wobec spółki znajduje wyraz w treści niektórych przepisów, chociaż, jak już wspomniano, ustawodawca nie posłużył się w nich tym terminem. Test lojalności został uregulowany w k.s.h. w odniesieniu do typowych sytuacji konfliktowych. Zasadniczo powinny być one rozwiązywane w interesie spółki, w drodze zabezpieczeń jej rozwoju, najczęściej przez strategię długofalowego współdziałania na rzecz powiększenia wartości spółki. Modelowym przykładem zastosowania formuły zakazu działania piastunów spółki na jej niekorzyść jest sytuacja ujawnienia się sprzeczności zachowań zarządzającego z wartością, jaką stanowi dobro

---

optymalnego modelu ustroju spółki, K. Bilewska (red.), Warszawa 2018, s. 56 i n.) prawo polskie nie wypracowało instrumentów ochronnych prawa grup spółek funkcjonujących w niektórych krajowych porządkach. Istotną funkcję powinna wypełniać koncepcja interesu grupy spółek, ukierunkowana na rzetelne standardy relacji z podmiotami powiązanymi.

31 P. Błaszczyk, *op. cit.*, s. 23.

32 Jak zauważa A. Opalski (*op. cit.*, s. 56), koncepcji interesu grupy spółek współcześnie przypisuje się funkcje kluczowego instrumentu regulowania stosunków koncernowych, których istotą jest dopuszczenie odstępstw od warunków rynkowych transakcji zawieranych wewnątrz grupy. Pozostaje tu zagadnienie pierwszeństwa relacji lojalności wobec swojej spółki i jej wspólników/akcjonariuszy względem spółki posiadającej pakiet kontrolny w danej grupie, *Zasady nadzoru korporacyjnego OECD 2004*, s. 64.

zarządzanej spółki³³. Obowiązek lojalności postrzegany jest w kategorii odpowiedzi na nieuniknione konflikty w spółce i potrzebę znalezienia równowagi między rozbieżnymi interesami jej uczestników³⁴. Niewątpliwie w sprzeczności z wymogiem uczciwości i rzetelności omawianego piastuna spółki pozostaje nadanie przez niego w procesie zarządzania priorytetu własnemu interesowi. Zgodnie z art. 209 i 377 k.s.h. ma on obowiązek, w przypadku sprzeczności interesów spółki z interesami członka zarządu, jego współmałżonka, krewnych i powinowatych do drugiego stopnia oraz osób, z którymi jest powiązany osobiście, ujawnić sprzeczność interesów i wstrzymać się od udziału w rozstrzygnięciu takich spraw oraz może żądać zaznaczenia tego w protokole³⁵.

Ponadto wzgląd na interes spółki przesądza o tym, że w wypadku powzięcia informacji o szansach biznesowych korzystnych dla spółki i w warunkach jej aktualnego funkcjonowania możliwych do wykorzystania³⁶ nie nadaje pierwszeństwa interesom własnym³⁷. Powyższa regulacja pełni

33 Tak trafnie przyjmuje I. Gębusia, *op. cit.*, s. 103 i n. Z reguły prymat zachowują szeroko rozumiane interesy spółki związane z zakazem jej szkodenia. M. Trzebiatowski, *op. cit.*, s. 1220. Zgodność z interesem spółki stanowi podstawową dyrektywę oceny sprawowania przez zarządców powierzonych im zadań zgodnie z profesjonalną starannością. Jego ochrona jest wyjściowo postrzegana jako wzorzec postępowania dla członków organów spółki, a więc zarówno pionów zarządzająco-nadzorczych, jak i gremium właścicielskiego. Wartością kluczową jest dobro spółki, zaliczane do podstawowych kryteriów interpretacyjnych wykonywania praw i obowiązków przez wspólników, instrumentem służącym do rozstrzygnięcia kolizji między konkurencyjnymi wartościami chronionymi przez obowiązujący porządek prawny. Z tego punktu widzenia ocena, czy dane działania przedstawicieli organu zarządzającego oddziałują dla dobra, czy na niekorzyść interesu spółki, powinna być dokonywana przez kryteria ich spójności z ogólnymi założeniami kapitałowej spółki.

34 Zdaniem D. Opalskiej (*op. cit.*, s. 381) za istotną funkcję tego obowiązku należy uznać wypełnianie luk prawnych, czyli ukształtowania standardów w takim zakresie, w jakim ustawodawca nie przewidział specyficznych narzędzi korporacyjnych, ułatwiających ważenie interesów w spółkach.

35 Już na tle odpowiednika wskazanych przepisów (art. 202 k.h.) orzecznictwo sądowe łączyło dochowywanie wskazanego w nim wymogu ze standardami lojalności, eliminującymi stronniczość piastuna, zob. wyrok SN z 13 stycznia 2002 r., IV CKN 1903/00, LEX nr 53720.

36 D. Opalska, *op. cit.*, s. 185 i n. oraz powołane przez autorkę piśmiennictwo i orzecznictwo.

37 Rodowód doktryny corporate opportunity zasadniczo sięga początków XX w., E. Talley, M. Hashmall, *The corporate opportunity doctrine*, <https://weblaw.usc.edu>.

prewencyjną funkcję w zakresie kształtowania standardów ochrony interesu spółki. Na członkach zarządu ciąży obowiązek czuwania nad prawidłowością funkcjonowania mechanizmów w spółce. W uchwale z 17 listopada 2011 r.³⁸ SN przyjął, że akcjonariuszem bezzasadnie niedopuszczonym do udziału w walnym zgromadzeniu akcjonariuszy (art. 422 § 2 pkt 3 k.s.h.) może być także akcjonariusz, którego pełnomocnikowi uniemożliwiono wykazanie właściwego umocowania do udziału w zgromadzeniu. W uzasadnieniu rozstrzygnięcia akcent został położony na wymóg dochowania lojalności współników wobec siebie, a zwłaszcza względem spółki, której interes utożsamiany jest z wypadkową³⁹ interesów wszystkich współników⁴⁰. Zestawianie szczególnej wartości, jaką stanowi uczciwość korporacyjna, utożsamiana z lojalnością wobec spółki, z klauzulą dobrych obyczajów nie zostało jednak przedstawione przez Sąd Najwyższy, zważywszy że Sąd Najwyższy wymóg lojalności najpierw usytuował w zakresie wyznaczników pojemnej klauzuli dobrych obyczajów, a w dalszej części prowadzonej analizy wskazane zwroty, wymagające wypełnienia treścią w trakcie ich stosowania, potraktował rozłącznie.

---

edu/why/academics/cle/icc/assets/docs/articles/iccfinal.pdf, s. 1. J. Lieder (*op. cit.*, s. 47) wskazuje, że często członkowie zarządu twierdzą, że dowiedzieli się o takich możliwościach jako osoby prywatne, a nie jako członkowie zarządu; Federalny Sąd Najwyższy Niemiec nie popiera tej linii obrony, traktując ją jako wybieg od odpowiedzialności.

38 III CZP 68/11, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia1/III%20CZP%2068-11.pdf>.

39 Termin ten należy rozumieć jako koncepcję ustawicznego dążenia do osiągnięcia niezbędnego kompromisu w drodze balansowania (zestawiania) zderzających się ze sobą praw i sposobów ich wykonywania przez uczestników korporacji, których jednocześnie zrealizować nie można. Proces wyważania dotyczyć może jedynie legitymowanych interesów współników, a więc zarówno większościowego, jak i mniejszościowych udziałowców. W uzasadnieniu wyroku z 21 czerwca 2005 r. (SK 32/03, Z.U. 2004, nr 5A, poz. 44) Trybunał Konstytucyjny podniósł, że podstawowym motywem wprowadzenia instytucji przymusowego wykupu akcji była ochrona interesów spółki, a ten pozostawał zbieżny z interesem akcjonariuszy większościowych. Należy mieć na uwadze fakt, że naturalnym mechanizmem funkcjonowania spółki kapitałowej jest zasada rządów większości, przez co należy rozumieć, że pozycje udziałowców w spółce determinuje wartość posiadanych akcji, zatem omawiana instytucja jest zgodna z naturą spółki akcyjnej. Prymat czynnika kapitałowego nad osobowym jest zasadą nowoczesnego prawa spółek i gwarancją efektywności systemu.

40 Wyrok Sądu Najwyższego z 5 listopada 2009 r. Podobnie rozstrzygnięcie z 3 czerwca 2015 r., V CSK 592/14, Legalis nr 1326431.

Lojalność nie funkcjonuje w próżni

Jak już zostało podniesione, w odniesieniu do wiązania powinnością lojalnego działania współników (akcjonariuszy) w interesie spółki kapitałowej istnieje duża rozbieżność stanowisk, choć dominuje w nich argumentacja przemawiająca za obejmowaniem ich tytułowym, dla niniejszego materiału autorskiego, obowiązkiem. W przypadku relewantności tej zasady do członków zarządu takie wątpliwości nie są zgłaszane. Respektowanie wymogu lojalności w korporacji przez piastunów organu wykonawczego spółki ma duże, żeby nie powiedzieć kluczowe znaczenie, postrzegane zwłaszcza z pozycji ustrojowych, na jakich ukonstytuowana została spółka kapitałowa, rozdziału funkcji wykonawczych i właścicielskich. W związku z faktem obdarzenia członków zarządu stosownym zaufaniem⁴¹, obniżającym koszty transakcyjne prowadzenia w omawianej formie organizacyjnoprawnej działalności, niewątpliwą rolę przypisuje się dochowywaniu przez zarządców lojalności wobec spółki. Wartość ta stanowi zasadniczy element treści podstawowego, organizacyjnego stosunku łączącego mandatariusza ze spółką⁴². W zakres więzi korporacyjnej wchodzi zarówno racjonalne oczekiwanie udziałowców co do uczciwości zachowań zarządzających, jak i odnoszone do nich wymogi dochowywania standardów starannego działania⁴³. Również Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z 19 lipca 2007 r.⁴⁴ umiejscowił zaufanie udziałowców do członków omawianego organu spółki w kategorii stosunku powiernictwa. Stwierdził m.in., że „istotą powierzenia określonej osobie zarządzania danym podmiotem jest zaufanie, jakie w wykształceniu, kwalifikacjach i doświadczeniu konkretnego menedżera pokłada np. właściciel przedsiębiorstwa”. Nie chodzi tutaj o brak

41 Trafnie podnosi P. Matyjas-Lysakowska (*Obowiązek lojalności wobec pracodawcy w stosunkach pracy nauczycieli akademickich*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia”, Sectio G, 2018, vol. LXV, 2, s. 176), że lojalnym jest ten, kto nie narusza zaufania, jakim jest obdarzony, wywiązuje się z podjętych zobowiązań.

42 D. Opalska, *op. cit.*, s. 136 i n.

43 Szerzej na temat więzi prawnych łączących członka zarządu ze spółką W. Popiołek, *Członek zarządu spółki kapitałowej jako przedsiębiorca*, [w:] *Ius est ars boni et aequi, Księga pamiątkowa dedykowana J. Frąckowiakowi*, Wrocław 2018, s. 934 i n.

44 K 11/06, OTKA-2007, nr 7, poz. 81.

lojalności nieprofesjonalisty, któremu nie stawia się wysokiej poprzeczki co do wiedzy o tym, co dobre lub złe dla korporacji – za takiego w obrocie uważa się m.in. konsumenta – ale piastuna zawodowo zajmującego się zarządzaniem spółką⁴⁵.

W literaturze przedmiotu raczej niekwestionowane jest stanowisko, że członkowie zarządu spółki kapitałowej związani są dwoma centralnymi filarami obowiązków, tj. dochowania zawodowej – rozumianej jako profesjonalna – staranności i respektowania wymogu lojalności wobec spółki⁴⁶. Z ustroju spółki handlowej jednoznacznie wynika, że kierowanie korporacją powinno być ukierunkowywane na realizację celów, które legły u podstaw osiągniętego przez założycieli spółki konsensusu. Zdawać by się mogło, że racjonalnie działający zarządca świadomy podjętego zobowiązania wykonywać będzie ciężące na nim zadania w interesie spółki. Praktyka obrotu pokazuje, że może i faktycznie bywa inaczej, co przesądza o trafności wyodrębnienia obydwu tych kategorii⁴⁷. Potencjalne standardy co do wiedzy i doświadczenia warunkujące w wypadku niektórych korporacji np. ze sfery finansowej uzyskiwanie mandatu przez członka zarządu nie przesądzają automatycznie, że posiadane kwalifikacje i zdolności organizacyjne będzie on wykorzystywał dla dobra spółki, a więc działał wobec niej lojalnie⁴⁸. Występujące w praktyce

45 Zarządzający spółką akcyjną powinni przy wykonywaniu powierzonych im funkcji wykazywać się nie tylko uczciwością, ale także szczególną zapobiegliwością oraz wykorzystywać stosowną wiedzę w procesie prowadzenia korporacji. Ocena spełnienia wymogów zawodowej, a więc profesjonalnej staranności powinna być dokonywana z uwzględnieniem okoliczności faktycznych konkretnego przypadku, A. Szajkowski, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. IV, Warszawa 2004, s. 126.

46 A. Opalski, [w:] *K.s.h. Komentarz, tom IIIB, art. 393–490*, A. Opalski (red.), Warszawa 2016, s. 1361.

47 Również w systemach zachodnich wprowadza się rozróżnienie na obowiązek staranności – duty of care oraz obowiązek lojalności – duty of loyalty, wyrok Supreme Court of Delaware z 10 listopada 2000 r., *McMullin v. Beran*, 765 A.2d 910, 2000. Zasada oceny działalności gospodarczej zakłada domniemanie, że podejmując decyzję biznesową, dyrektorzy korporacji działali na podstawie informacji, w dobrej wierze i w szczerym przekonaniu, że podjęte działania leżą w najlepszym interesie spółki, wyrok Supreme Court of Delaware z 1 marca 1984 r., *Aronson v. Lewis*, 473 A.2d 805, 1984.

48 Zob. wyrok SN z 6 marca 2006 r., II PK 211/05, OSNIPUSiSP 2007, nr 1–2, poz. 10. Sąd zwrócił tutaj uwagę na wymogi staranności pracownika, który w związku

gospodarczej zjawiska braku harmonii między posiadaną wiedzą i doświadczeniem a nieetycznymi zachowaniami zarządców przesądzają o konieczności skutecznego im przeciwdziałania przez sprawną egzekucję prawa. Problem oceny funkcjonowania tych mechanizmów w praktyce wymagałby odrębnego potraktowania w materiale autorskim. Powinność działania z profesjonalną starannością doznaje swoistego wzmocnienia w związku z łączeniem jej z ciążącym na piastunach spółki obowiązkiem dochowania lojalności. Każdy ze współników ma prawo oczekiwać od omawianych mandatariuszy aktywnego działania na rzecz powiększania wartości spółki⁴⁹. W końcu o profesjonalizmie menedżera świadczą „stopień, w jakim opanował sztukę zawodu, oraz jego kompetencja moralna”⁵⁰.

Istotne jest również to, że zarządcy zostali wyposażeni w spółkach kapitałowych w stosunkowo duży zakres autonomicznego działania, warunkującego realizację powierzonych im zadań. Spółka stanowi kontrakt otwarty, ukierunkowany na przyszłość, stąd ustawodawca w k.s.h.

---

z nimi nie może powoływać się na brak wiedzy lub doświadczenia, następnie m.in. z 22 sierpnia 2013 r., II PK 339/12, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/II%20PK%20339-12.pdf> i powołane w nim orzecznictwo.

- 49 Nie budzi przy tym wątpliwości, że byłoby działaniem rażąco sprzecznym ze standardem profesjonalnej staranności w wykonywaniu obowiązków ciążących na członkach zarządu (art. 293 § 2 k.s.h.), gdyby – przekonani o zasadności powództwa – występowali oni w obronie uchwały, pozorując tym samym, że w procesie reprezentowany jest interes współników w utrzymaniu uchwały w mocy. Obowiązek działania z zawodową starannością doznaje istotnego wzmocnienia z uwagi na ciążący na członkach zarządu obowiązek lojalności. W przypadku sporu wewnątrzorganizacyjnego nakaz szczególnej troski o należyte reprezentowanie interesu głoszącej większości wynika bowiem z faktu powierzenia zarządowi pieczy nad interesem współników, którzy na skutek postawienia spółki po stronie pozwanej zostali pozbawieni bierniej legitymacji procesowej w tego typu sporze. Każdy zaś ze współników ma tym bardziej prawo oczekiwać od zarządu, że obronę uchwały będzie prowadził profesjonalnie i w sposób zaangażowany, M. Cejmer, G. Pokrzywka, *Zarząd spółki z o.o. wobec zaskarżenia uchwały współników przez udziałowca*, [w:] *Usus magister est optimus. Rozprawy prawnicze ofiarowane prof. A. Kubasowi*, B. Jelonek-Jarco, R. Kos, J. Zawadzka (red.), Warszawa 2016, s. 389.
- 50 W. Gasparski (red.), [w:] *Biznes, etyka, odpowiedzialność*, Warszawa 2012, słowo wstępne, w którym też autor tej części podnosi, że z wyższym jego stopniem łączy się większe zaufanie niezbędne dla powodzenia w szczególności w działalności gospodarczej.

wyznacza jedynie ogólne ramy, w jakich oni mogą się swobodnie poruszać. Trafnie zauważa się w piśmiennictwie, że dzisiaj formalizm dogmatyczny spotyka się z ogólną dezaprobatą. Moc prawa kryje się przede wszystkim w wartościach, które ono niesie. W omawianym zakresie dotyczyć to będzie uczciwości relacji wewnątrz korporacyjnych. Właściwym diagnozowaniem prawa, nieuchybającym priorytetowi wykładni językowo logicznej, jest dokonywanie oceny aksjologicznej⁵¹.

Zakończenie

Obowiązek dochowywania lojalności członków poszczególnych organów wobec spółki należy do podstawowych wyznaczników ochrony jej interesu. Jest on postrzegany jako odpowiedź na nieuniknione konflikty w korporacji i potrzebę znalezienia równowagi między rozbieżnymi interesami jej uczestników, z akcentem przy ich rozstrzyganiu na interes spółki jako wypadkową interesów wspólników. Wymogi lojalności wobec spółki kapitałowej członków jej organów nie zostały w k.s.h. kazuistycznie potraktowane ani ujęte w zamkniętej egzemplifikacji, co akurat nie stanowi wady regulacji. Takie statyczne regulowanie stanowiłoby barierę rozwoju prawa, hamulec w procesie jego nadążania za zmieniającym się dynamicznie otoczeniem. Z drugiej jednak strony omawianemu pojęciu należałoby nadać status terminu prawnego z generalnym umocowaniem normatywnego zakresu sięgania do tego mechanizmu w praktyce stosowania prawa. Z tego punktu widzenia należy przyznać pewne racje przedstawicielom doktryny, opowiadającym się za wprowadzeniem do przepisów k.s.h. regulujących spółki kapitałowe klauzuli generalnej lojalności. Naglącą potrzebę w tym zakresie należałoby odnieść do regulacji grupy spółek. Praktyka obcych państw pokazuje, że użyteczność tego rodzaju instytucji zależy od tego, w jakim stopniu organy stosujące prawo czerpią korzyści z tego rodzaju otwartej konstrukcji. Samo wprowadzenie generalnego odesłania do przepisów k.s.h. jeszcze

⁵¹ A. Szajkowski, *O metodzie badania prawa handlowego*, [w:] *Kodeks spółek handlowych po piętnastu latach obowiązywania*, J. Frąckowiak (red.), Warszawa 2018, s. 174.

nie przesądza o jakości standardów, ponieważ kształtowanie kultury prawnej jest procesem długofalowym. Istotą jest zabezpieczenie aksjologii regulacji kodeksowej przez poszukiwanie rozwiązań słusznych.

Bibliografia

- Błaszczak P., *Obowiązek lojalności wspólników i akcjonariuszy w grupach spółek*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2013, nr 8.
- Brunswick P., *Le devoir de loyauté, une norme générale de comportement oubliée puis retrouvée? Le devoir de loyauté, une norme générale de comportement oubliée puis retrouvée?*, „Cahiers de droit de l’entreprise” 2016, nr 1.
- Brunswick P., *Position de la doctrine et présence dans la. « Soft Law »*, „Cahiers de droit de l’entreprise” 2016, nr 1.
- Cibinic J., Nash R.C., Nagle J.F., *Administration of Government Contracts*, Washington 2003.
- Corporate Director’s Guidebook*, American Bar Association. Committee on Corporate Laws 2007.
- Dobre praktyki w spółkach publicznych 2005*, Warszawa 2004.
- Gasiński Ł., *Granice swobody kształtowania treści statutu spółki akcyjnej*, Warszawa 2014.
- Gasparski W. (red.), *Biznes, etyka, odpowiedzialność*, Warszawa 2012.
- Gębusia I., *Interes spółki w prawie polskim i europejskim*, Warszawa 2017.
- Grévain-Lemercier K., *Le devoir de loyauté en droit des sociétés*, Marseille 2013.
- Kaźmierczyk S., *Z teoretycznoprawnej problematyki wykładni prawa*, [w:] *Lokalny a uniwersalny charakter interpretacji prawniczej*, P. Kaczmarek (red.), Wrocław 2009.
- Kidyba A., *Kodeks spółek handlowych po piętnastu latach. Kilka refleksji*, [w:] *Kodeks spółek handlowych po piętnastu latach obowiązywania*, J. Frąckowiak (red.), Warszawa 2018.
- Kidyba A., *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, Warszawa, LEX 2019.
- Kopaczyńska-Pieczniak K., *Korporacja. Elementy konstrukcji prawnej*, Warszawa 2019.

- Kopaczyńska-Pieczniak K., *Zasada uczciwości kupieckiej jako zasada prawa handlowego*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2016, nr 1.
- Kozioł L., *Kontrakty menedżerskie we współczesnych nurtach nadzoru korporacyjnego*, „*Kwartalnik Zarządzanie i Finanse*” 2013, nr 6.
- K.s.h. Komentarz, tom IIIB, art. 393–490, A. Opalski (red.), Warszawa 2016.
- Leszczyński L., *Tworzenie generalnych klauzul odsyłających*, Lublin 2000.
- Lieder J., *Die Treuepflicht der Vorstandsmitglieder*, „TFM” 2016/1.
- Matyjas-Lysakowska P., *Obowiązek lojalności wobec pracodawcy w stosunkach pracy nauczycieli akademickich*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia*”, Sectio G, 2018, vol. LXV, 2.
- Mazeaud V.D., *Le silence de l'acquéreur sur la valeur du bien vendu*, „*Revue des contrats*” 2010, nr 3.
- Modrzejewska M., *Prawo do dywidendy a uchwała walnego zgromadzenia wyłączająca zysk od podziału – uwagi na tle przykładów orzeczniczych*, [w:] *Kodeks spółek handlowych po piętnastu latach obowiązywania*, J. Frąckowiak (red.), Warszawa 2018.
- Opalska D., *Obowiązek lojalności w spółkach kapitałowych*, Warszawa 2014.
- Opalski A., *Obowiązek lojalności w spółkach kapitałowych*, „KPP” 2008, z. 2.
- Opalski A., *Optymalny model ładu korporacyjnego – między rynkiem a regulacją*, [w:] *Efektywność zarządzania i nadzoru w spółce handlowej w poszukiwaniu optymalnego modelu ustroju spółki*, K. Bilewska (red.), Warszawa 2018.
- Oplustil K., *Instrumenty nadzoru korporacyjnego (corporate governance) w spółce akcyjnej*, Warszawa 2010.
- Popiołek W., *Członek zarządu spółki kapitałowej jako przedsiębiorca*, [w:] *Ius est ars boni et aequi*, Księga pamiątkowa dedykowana J. Frąckowiakowi, Wrocław 2018.
- Romanowski M., *Natura spółki jako determinanta jej ustroju i funkcji jej władz – kilka refleksji*, [w:] *Efektywność zarządzania i nadzoru w spółce handlowej w poszukiwaniu optymalnego modelu ustroju spółki*, K. Bilewska (red.), Warszawa 2018.
- Sołtysiński S., *Zgrupowanie spółek. Zarys problematyki prawnej*, „*Kwartalnik Prawa Prywatnego*” 1993, nr 3.
- Sołtysiński S., Szajkowski A., Szumański A., Szwaja J., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. IV, Warszawa 2004.

- Stefanicki R., *Dobre obyczaje kryterium staranności przedsiębiorcy w świetle ustawy z 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym*, [w:] *Prawo handlowe po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, W. Katner, U. Promińska (red.), Warszawa 2010.
- Stefanicki R., *Prawo grup spółek: wybrane zagadnienia*, [w:] *Kodeks spółek handlowych po dziesięciu latach*, Wrocław 2013, s. 676 i n.
- System Prawa Prywatnego*, t. 17B, *Prawo spółek kapitałowych*, S. Sołtysiński (red.), Warszawa 2010.
- Szajkowski A., *O metodzie badania prawa handlowego*, [w:] *Kodeks spółek handlowych po piętnastu latach obowiązywania*, J. Frąckowiak (red.), Warszawa 2018.
- Szmid K., *Natura spółki akcyjnej jako delimitacja zasady swobody umów w prawie polskim i amerykańskim*, Warszawa 2015.
- Szumański A., *Spór wokół istnienia prawnego obowiązku lojalności wspólnika względem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością*, [w:] *Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana prof. A. Całusowi*, A. Janik (red.), Warszawa 2009.
- Talley E., Hashmall M., *The corporate opportunity doctrine*, <https://weblaw.usc.edu/why/academics/cle/icc/assets/docs/articles/iccfinal.pdf>.
- Trzebiatowski M., *Zakaz konkurencji w spółce i spółdzielni – działalność faktycznie wykonywana czy choćby potencjalna możliwość konkurowania?*, [w:] *Ius est ars boni et aequi, Księga pamiątkowa dedykowana J. Frąckowiakowi*, Wrocław 2018.
- Wajda D., *Obowiązek lojalności akcjonariuszy przy podejmowaniu uchwał*, „Prawo Spółek” 2009, nr 9.
- Wajda D., *Obowiązek lojalności w spółkach handlowych*, Warszawa 2009.
- Wąż P., *Szkoda wyrządzona spółce zależnej przez spółkę dominującą*, „Prawo Spółek” 2008, nr 1.
- Werner W., *Zur Treuepflicht des Kleinaktionärs*, [w:] *Festschrift für J. Semler zum 70. Geburtstag am 28. April 1993*, M. Bierich, P. Hommelhoff, B. Kropff (red.), Berlin, New York 1993.
- Wiórek P., *Obowiązek lojalności wspólników spółek kapitałowych*, [w:] *Prawo handlowe po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, W.J. Katner, U. Promińska (red.), Warszawa 2010.
- Zasady nadzoru korporacyjnego OECD 2004*.
- Ziemiński Z., *Wartości konstytucyjne: zarys problematyki*, Warszawa 1993.

Żmigrodzki P. (red.), *Wielki słownik języka polskiego*, Narodowy program rozwoju humanistyki 2013–2018.

Wybrane orzecznictwo

Uchwała SN z 17 listopada 2011 r., III CZP 68/11, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia1/III%20CZP%2068-11.pdf>.

Wyrok Court of Chancery of Delaware z 22 listopada 2000 r., Nagy v. Bistricher, 770 A.2d 43, 2000.

Wyrok SN z 13 stycznia 2002 r., IV CKN 1903/00, LEX nr 53720.

Wyrok SN z 16 października 2008 r., III CSK 100/08, <https://www.saos.org.pl/judgments/88927>.

Wyrok SN z 18 kwietnia 2018 r., IV CSK 352/17, OSNC 2019, nr 3, poz. 33.

Wyrok SN z 3 czerwca 2015 r., V CSK 592/14, Legalis nr 1326431.

Wyrok SN z 22 sierpnia 2013 r., II PK 339/12, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/II%20PK%20339-12.pdf>.

Wyrok SN z 5 listopada 2009 r., I CSK 158/09, OSNC 2010, nr 4, poz. 63.

Wyrok SN z 6 marca 2006 r., II PK 211/05, OSNIPUSiSP 2007, nr 1–2, poz. 10.

Wyrok Supreme Court of Delaware z 1 marca 1984 r., Aronson v. Lewis, 473 A.2d 805, 1984.

Wyrok Supreme Court of Delaware z 10 listopada 2000 r., McMullin v. Beran, 765 A.2d 910, 2000.

Wyrok TK z 19 lipca 2007 r., K 11/06, OTK A-2007, nr 7, poz. 81.

Wyrok TK z 21 czerwca 2005 r., SK 32/03, Z.U. 2004, nr 5A, poz. 44.

